

УДК 159.955.4:172.16(063)

Юлія КРАВЧЕНКО

ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ: ВИМОГА ЧАСУ

Огляд першого міжнародного науково-практичного семінару «Філософія для дітей» в Інституті філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: «Зміни орієнтирів навчання в українській педагогіці» або «Програма «Філософія для дітей» М. Ліпмана: адаптація світового досвіду в українській педагогіці».

З 28 по 30 жовтня 2011 року в Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова пройшов IV Міжнародний науковий форум «Простір гуманітарної комунікації», в рамках якого працювало 6 самостійних секцій з різних галузей гуманітарного знання. З року в рік організатори відзначають зростання рівня якості і кількості учасників. Одним із заходів форуму був науково-практичний семінар «Філософія для дітей: міркуємо сумніваючись!», проведений також при підтримці відділу філософської антропології Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Експертами заходу виступили професор Гьонсанського університету (Корея) Джин Ван Парк та досвідчений тренер пані Донна Берк (США).

Ключові слова: *простір гуманітарної комунікації, філософія для дітей, мислення, дискусія.*

З 28 по 30 жовтня 2011 року в Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова вчетверте пройшов IV Міжнародний науковий форум «Простір гуманітарної комунікації», в рамках якого працювало 6 самостійних секцій з різних галузей гуманітарного знання. Базовий тематичний контекст заходів вписувався в трикутник «комунікація – діалог – спілкування». З року в рік організатори відзначають зростання рівня якості і кількості учасників. Одним із заходів форуму був науково-практичний семінар «Філософія для дітей: міркуємо сумніваючись!», проведений також при підтримці відділу філософської антропології Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.

Захід з такою темою проходив в Україні вперше і презентував вітчизня-

ній аудиторії всесвітньо відому навчальну програму «Філософія для дітей», що працює в світі близько 40 років.

Під час роботи семінару обговорювалися питання, пов'язані з поширенням філософських знань і навичок філософського міркування серед дітей і підлітків, які об'єктивно сприяють розвитку творчого, раціонального, критичного мислення; інтенсифікації морально-етичного мислення і рефлексії; активізації їх пізнавальної та мовленнєвої діяльності. У зв'язку з цим основними цілями семінару було ознайомлення викладачів-педагогів з інноваційними методиками навчання і викладання філософських дисциплін («Етика», «Естетика», «Логіка», «Основи філософії», «Релігієзнавство», «Історія мистецтв», «Культурологія», «Основи християнської етики», «Я і Україна», «Громадянська освіта» тощо) в освітніх закладах України на доуніверситетському рівні.

Експертами семінару виступили професор Гьонсанського університету (Корея) Джин Ван Парк та тренер вищої категорії доктор Донна Берк зі Сполучених Штатів Америки.

В перший день заходу свій досвід аудиторії презентувала к.філос.н., доцент кафедри філософії Інституту філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова Надія Адаменко. Вона познайомила аудиторію з власним досвідом впровадження програми «Філософія для дітей» М. Ліпмана. Експериментальні заняття проводилися у школі мистецтв та у звичайній школі м. Києва. В школі мистецтв діти проявили високий рівень креативності у своїх відповідях, активність, зацікавленість, сміливість під час постановки власних питань, продемонстрували інтеграцію під час проведення заняття. Останнє важливо з огляду на те, що діти були з різних груп і не всі знайомі між собою. Заняття пройшло, на думку Надії Адаменко, успішно і результативно. Згодом діти цікавились, коли ще буде проведено подібне заняття. Натомість у звичайній школі заняття проходило складно. Діти не виходили за рамки шаблонного мислення, проявляли одноманітність у своїх відповідях та малюнках, які вони малювали. Однак систематичне проведення таких занять, на думку доповідача, допоможе дітям долати стереотипність мислення і поведінки.

Експерт зі Сполучених Штатів Донна Берк в загальних рисах окреслила особливості програми «Філософія для дітей» М. Ліпмана, яку вона впроваджує в оригінальному варіанті та за допомогою класичних текстів філософа, розробленими ним спеціально для цієї програми. Нині Д. Берк працює з вчителями, які підвищують свою кваліфікацію з альтернативних методик викладання в Бостоні. Д. Берк наголосила, що основними засадами цієї освіти є критичність, творчість та турботливість. Така дискусія виходить на вищий порядок мислення. Одна з глобальних цілей програми полягає в тому, щоб діти зрозуміли, що їхнє життя залежить від того, як вони мислять, важливим принципом є

не випадковість, а логічність. Розмова-дискусія в певний момент досягає такого моменту критичності, коли народжується нове знання. Засадничим моментом навчання програми «Філософія для дітей» є те, що нове знання здобувається під час обговорення, і діти самі вчать один одного, спираючись на власні знання та досвід.

Після короткої презентації програми та власного досвіду Д. Берк провела майстер-клас класичного заняття «Філософії для дітей», поділивши присутніх на групи в парах. Кожна пара мала сформулювати будь-яке питання, яке записувалося на дошці. Після формулювання всіх питань шляхом голосування було обрано одне, над яким далі і здійснювалася дискусія. Дискусія точилася досить гаряче. Однак на практиці аудиторія одразу не зрозуміла, що є метою заняття. І питання нерозуміння прямо й було сформульовано учасниками. Модератор знову повернулася до пояснення суті методу, після чого дискусія продовжилася вже із захопленням.

Наступного дня майстер-клас і лекцію провів професор Джин Ван Парк. У своїй лекції професор наголосив на особливій ролі вчителя, який має уважно відслідковувати всі порухи «розумування» дітей і провокувати її до вираження власних думок. Вчитель вчить конструювати знання. Саме в цьому є його місія. Як вже говорила попередньо Д. Берк, спираючись на те, що дитина знає, треба створити царину виклику, в якій розгорнеться дискусія. Спираючись на власний досвід, професор Парк говорить, що діти із захопленням ставляться до можливості вибудовувати своє мислення і власну точку зору.

Донна БЕРК

Для мене було великою честю брати участь в першому міжнародному семінарі «Філософія для дітей в Україні: перспективи розвитку», що проходив у Києві з 28 по 30 жовтня 2011 року в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова.

Я є фахівцем зі Сполучених Штатів з навчання та навчальних програм за методом Ліпмана. Для мене велика честь віддати данину поваги роботі Метью Ліпмана і поділитися своїм досвідом з викладання філософії на доуніверситетському рівні, бо я вважаю, що філософія забезпечує етичні засади розвитку освіти. Мислення є потужним актом і наша здатність думати вносить значний внесок у розквіт демократії та розвиває суспільство.

Метью Ліпман бачив необхідність в змінах системи освіти і визначну роль філософії в здійсненні цих змін. Ліпман заснував Інститут Розвитку Філософії для дітей у 1960 році та став піонером розробки навчальних програм і наукових досліджень доуніверситетської філософії в державних школах штату Нью-Джерсі, США. Успішність учнів помітно покращилася з усіх дисциплін і діти були щасливі і з нетерпінням чекали «практик» філософії в школі.

Відмовившись від панівних понять про те, що діти не здатні до комплексного мислення, Ліпман поставив за мету дослідити разом із дітьми можливості їхнього критичного мислення і логіки. Він виявив не тільки те, що маленькі діти володіють вродженими можливостями вивчення комплексу філософських концепцій і мислити конкретно і абстрактно, вони народжуються філософами, які могли б за допомогою практики зміцнити і розширити свої можливості, за умов якомога більш раннього освітнього досвіду. Ліпман розробив основу для відновлення, яку він назвав «втраченим виміром» освіти і активізував метод сократичного дослідження в класі.

Ліпман перетворював клас в спільноту дослідників (СД), в якій має культивуватися критичне, творче мислення та піклування. Керуючись певним набором принципів, учитель, як досвідчений фасилітатор, уособлює Сократа, він/вона стає провокатором того, що СД разом шукає істину. Дослідження та висновки М. Ліпмана спровокували реформи в освіті та відродили значний інтерес та повагу до філософського мислення. Його турбота про те, як діти мислять, повага до їхніх філософських здібностей є неперевершеною. «Від дітей не можна очікувати продуктивності філософської дискусії, якщо не дотримуватись цих чотирьох умов у класі: відданість філософському дослідженню, уникання ідеологічної обробки, повага думки дітей, виклик довіри дітей».

Філософія зміцнює соціальні, емоційні та інтелектуальні м'язи і відновлює природну цікавість, здивування, прагнення відкриттів дитини, тобто засобів для створення бази знань. Освіта, яка включає інструментарій філософа, краще готує дитину – майбутнього дорослого орієнтуватися в невпинному потоці інформації та нових можливостей, формуючи досконалу особистість. Жодна інша інтелектуальна дисципліна не може сформувати основні фундаментальні навички логіки та міркувань, інструментів толерантності, саморефлексії та самокорекції.

Вся повнота інтелектуальних сил припадає на нашу здатність міркувати, робити судження, конструювати, відтворювати себе та інших. Жодна інша дисципліна не робить мислення видимим та не вимагає нашої культурної/реляційної поінформованості або надихає нас стати турботливими та співчутливими. Методика Ліпмана в даний час практикується більш ніж в 50 країнах світу, а також адаптується та розвивається в усьому світі з моменту її створення.

Я отримала задоволення від інтелектуальної віртуозності цього важливого першого семінару і, зокрема, від вдумливості та поміркованості студентів в їхніх висловах стосовно життя. Ми всі поділяємо спільні занепокоєння і пошуки кращих освітніх практик. Ми поділяємо надію, що майбутні покоління матимуть демократичне та стабільно зростаюче середовище, в якому отримають засоби для ще більшого розвитку їхньої людяності. Навіть більше – сподіваюсь, що «втрачений вимір» в галузі освіти буде відновлено, щоб вся сутність дитини (соціальна, емоційна, інтелектуальна і духовна) була заохочена зростати органічно. Ця мета однозначно залишається в центрі нашої політики в галузі освіти і практики.

Мої роздуми після семінару переконливо і ґрунтовно базуються на «перспективах розвитку» і майбутньому освіти. Чи будемо ми використовувати наші минулі досягнення і невдачі з силою інтелектуального пошуку і натхнення? Діти і дорослі мають потребу в інструментах філософії критично вивчати як інтелект, так і натхнення, щоб мати при собі повний комплекс розвинутих можливостей для уяви і створення кращого життя, кращого суспільства.

Можливо це було перше знайомство з методикою натхненого мислення Ліпмана для деяких учасників цього семінару. Було сформовано критичне, творче і турботливе товариство дослідників. Спілкуючись, ми досліджували, хоча й стисло, що означає бути освіченою людиною. У динамічному процесі практикування філософії разом, можливо, ми знову відкрили, що означає повною мірою бути частиною людства. Немає більшого задоволення в освітньому досвіді, ніж участь у товаристві дослідників, залучаючи, виявляючи та відображаючи знання, і немає кращої моделі рівноправного і справедливого суспільства.

Я висловлюю свою глибоку подяку доцентам кафедри філософії Надії Адаменко та кафедри культурології Юлії Кравченко за їхню роль першопрохідців у впровадженні цього напрямку, а також професору Джин Ван Парку з Національного університету Гьонсан за його незмінну підтримку і внесок у просуванні філософії для дітей у світі.

**Інтерв'ю Юлії Кравченко з професором філософії
Національного університету Гьонсан (Корея)
Джин Ван Парком**

1. Розкажіть, як Ви познайомилися з Філософією для дітей і де Ви навчилися цієї методи?

Наприкінці 1970-х років в Кореї з'явилася книга Метью Ліпмана «Зростаємо з дітьми?». Вона викликала зацікавлення серед освітян. У 1982 році я

був шкільним вчителем і цікавився проблемами морального виховання. Ми з колегами організували клуб філософської освіти в Сеулі. З 1968 по 1981 в Кореї вже існували філософські дослідні групи. Ми всі були випускниками Національного педагогічного університету Сеула. Але, насправді, ми не знали, як викладати філософію в класі. Так, з 1989 року ми почали публікувати одну історію в тиждень для батьків та учнів у щоденній газеті, що була однією з найбільших газет в Кореї. І, нарешті, за рік ми опублікували книгу «Щоденник Нома», який дуже швидко став бестселером. Оскільки це стало популярним, багато людей хотіли б знати більше про філософію в класі. KBS – головний національний медіа холдинг також зацікавився програмою «Філософії для дітей», але у нас не було достатньої інформації і навичок навчання. Ось чому на початку 1990 року ми прийняли рішення брати участь у науковій конференції з Філософії для дітей, організованої при Державному університеті Монтклер, ІАРС – Інститутом удосконалення філософії для дітей та Менхемській конференції. Ми також перекладали публікації ІАРС. І таким чином стали активно впроваджувати програму «ілософія для дітей»

2. Ви знали М. Ліпмана особисто. Що ви можете сказати про нього як про особистість та професіонала?

Я зустрів пана Ліпмана під час відвідування Державного університету Монтклер. Він був великим ентузіастом у викладанні філософії для дітей. У той час маніфест наших філософських клубів був таким: «Ми на варті революції людини», і всіма своїми діями він нагадував мені ці слова. Під час розмови я відчував його сильну пристрасть до філософської освіти для дітей, а також його мрії про майбутнє. Він був не дуже говіркий. Відповідав лише на мої запитання. Його стиль розмови не був авторитарним, але він мав силу рухати людей вперед задля спільної мрії революції людини.

У 1995 році, коли я вже був професором в університеті, я вирішив провести академічний рік у Державному університеті Монтклер. Протягом цих півтора років у мене була можливість зустрітися з багатьма відомими професорами і вченими з усього світу. Іноді ми грали в пінг-понг з паном Ліпманом. Він не був гарним гравцем, але надзвичайно цікавим компаньйоном.

З іншого боку, я можу сказати, що він був працювитою людиною. Професор приходив до інституту о 9 ранку і закінчував роботу о 5 годині вечора. Іноді

ми обговорювали засади програми «Філософії для дітей». Він дуже тішився інтересом до своїх ідей, особливо з боку представників азійського регіону.

Я вважаю, що він був відкритою особистістю і великою людиною. Він брав участь у Другій світовій війні і в той же час читав книги Дьюї, які пізніше вплинули на його уявлення про Філософію для дітей.

Якщо говорити в цілому, він виглядав як джентльмен, з елегантною та повільною вимовою і поставою. І я був дуже вдячний, що він дозволив мені взяти участь в його випускному класі. Я з насолодою згадую той час, який я провів в університеті.

3. Ви продовжуєте практикувати методіку М. Липмана у класичному варіанті чи за роки модифікували її?

Звичайно, що за роки класична модель М. Липмана дещо змінилася. Цього вимагали культурно-ментальні відмінності Сходу і Заходу. Зокрема, варто сказати про свята, вони засновані на релігійних і культурних традиціях, корейці, наприклад, не мають Хеллоуїна. Згідно з конфуціанською культурою, вдома діти повинні бути дуже дисциплінованими і слухатися своїх батьків. Іноді корейським студентам важко зрозуміти різні культурні відмінності Сходу і Заходу.

4. З дітьми і молоддю якого віку Ви працюєте? Аудиторія якого віку є найулюбленішою для Вас? Адже в будь-якому віці, діти сприймають дійсність по-різному, сприймають себе, і, можливо, у вас є власні спостереження з цього приводу?

Я маю самий різноманітний досвід роботи з дитячою та молодіжною аудиторією: від дитячого садка до студентів. Моя найулюбленіша аудиторія це діти 3-го класу (9–10 років). Діти старшого віку починають втрачати інтерес або іншим словами допитливість як до оточення, так і до формулювання філософських питань.

5. Ви були віце-президентом Міжнародної організації з Філософії для дітей. Як ви оцінюєте свій внесок у просуванні програми «Філософія для дітей» в світі?

Я зосередився на організації п'ятнадцятої ювілейної конференції ІСРІС, що проходить кожні два роки. В діяльності Товариства я намагався розвивати дві речі – міжнародні зв'язки та проведення міжнародного табору з філософії для дітей, вчителів та батьків, який відбувся у 2011 р. в Сеулі.

6. Розкажіть нам про новостворену Азійсько-Тихоокеанську асоціацію «Філософія для дітей» в липні 2011 року, президентом якої Ви є. Які її цілі і завдання?

Азійсько-Тихоокеанська асоціація «Філософія для дітей» була створена на 15-ій конференції Товариства ІСРІС. Як видно з назви, географічно вона охоплює країни Азії та Тихого океану, зокрема це – Австралія, Гаваї, Гонконг, Індонезія, Іран, Японія, Казахстан, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань, Таїланд, В'єтнам. Однак географічний принцип не є головним для членства в ній. Ми відкриті до співпраці і буди б раді бачити Україну серед членів нашої організації. Одна з головних цілей організації – це розвиток міжнародного співробітництва у сфері розповсюдження досвіду впровадження програми «Філософія для дітей». Всю інформацію про організацію можна знайти на веб-сайті: <http://pcynap.wordpress.com/>

7. Ви були Headliner Міжнародного науково-теоретичного семінару «Філософія для дітей» в Україні, організованого в Інституті філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Яке ваше загальне враження про цю подію, і про Київ в цілому?

Я вперше побував в Україні, і мені надзвичайно сподобалися ця країна і люди, вразила культура. Якщо належним чином впроваджувати інвестиційну політику, то ймовірний швидкий економічний, а за ним і суспільний прогрес. Я вірю в це. Впровадження програми «Філософія для дітей» якнайкраще відповідає нинішнім суспільноосвітнім процесам в Україні.

Юлія Кравченко. Філософія для дітей: требование времени.

Обзор первого международного научно-практического семинара «Философия для детей» в Институте философского образования и науки Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова: «Смена ориентиров обучения в украинской педагогике» или «Программа «Философия для детей» М. Липмана: адаптация мирового опыта в украинской педагогике».

С 28 по 30 октября 2011 года в Национальном педагогическом университете имени М. Драгоманова проходил IV Международный научный форум «Пространство гуманитарной коммуникации», в рамках которого работало 6 самостоятельных секций по различным отраслям гуманитарного знания. Из года в год организаторы отмечают рост уровня качества выступлений и коли-

чества участников. Одним из мероприятий форума был научно-практический семинар «Философия для детей: рассуждаем сомневаясь!», проведенный при поддержке Отдела философской антропологии Института философии имени Г. С. Сковороды НАН Украины. Экспертами мероприятия выступили профессор Гьонсанского университета (Корея) Джин Ван Парк и опытный тренер госпожа Донна Берк (США).

Ключевые слова: пространство гуманитарной коммуникации, философия для детей, мышление, дискуссия

Yuliya Kravchenko. Philosophy for Children: Demands of Time.

Review of the first international research-practical seminar «Philosophy for Children» at the Institute of Philosophical Education and Science of National Pedagogical Dragomanov University: «Change of educational objectives in the Ukrainian pedagogy» or M. Lipman's «Program «Philosophy for Children»: adaptation of international experience in the Ukrainian pedagogy.

On October 28 to 30, 2011 the IV International Scientific Forum «Space of Humanitarian Communication» took place in National Pedagogical Dragomanov University for the fourth time. There were six separate sections about different topic of the humanities. Scientific and practical seminar «Philosophy for Children: contemplate with doubt» took place in the framework of forum, supported by philosophical anthropology and philosophy of culture department of H. S. Skovoroda Institute of Philosophy National Academy of Sciences of Ukraine. Professor of Gyeongsang National University (South Korea), Vice-president of the International council on «Philosophy for Children» Mr. Jin Wann Park and Mrs. Donna Berk (USA) were the experts of this seminar.

Keywords: space of humanitarian communication, philosophy for children, thinking, discussion.